

DK - DIALOG

Slouží pro provozní účely Demokratického klubu. Určeno jeho členům.

Adresa: Demokratický klub, pošt.příhrádka 663, 111 21 Praha 1

Nejen o restitucích

Zamyšlení Jana Bouzka otevírá pohled na složitý právní a etický problém. Právně vyhlíží vše v pořádku : kdysi bylo cosi bez náhrady zcizeno, nyní se to vrací. Restituční zákon byl jistě vypracován v nejlepší snaze o nápravu křivd; z jeho obecného rámce však někdy až křiklavě vyvstávají konkrétní případy, kterými se již právní předpisy nezabývají. Takřka okamžitě po vydání zákona bylo třeba novelizovat : už tehdy si naštěstí pár poslanců uvědomilo, k jakým komplikacím by mohlo vzápětí dojít. Rozhodnutí o nuceném desítiletém nájmu, které přinutilo strpět po vymezený čas v restituovaných budovách zdravotnická a kulturní zařízení, aspoň trochu dopad zákona zmírnilo. Ve valné většině se ale ani to neobejde bez soudní dohry a požadavky miliónových ročních nájmu činí i ze soudně přiznaného desítiletého "odkladu" nereálnou záležitost. Je smutné, když se tak děje na úkor kultury, je smutné, když zájmu jedince (třebaže pochopitelnému a právně po-
žehnanému) musí ustoupit staří a nemocní lidé nebo postižené děti.

Instituce mají většinou své právníky a v nejkřiklavějších případech hledají oporu u ministerstev. A řadový občan? Jsme svědky toho, jak v případech, kdy se restituent činžáku rozhodne dům využít lukrativněji nebo ho prodat, podniká nevybíravý nátlak na nájemníky, aby se vystěhovali. Novým křivdám a onomu sociálnímu dynamitu, o němž hovoří Bouzek, lze předejít jen urychleným vydáním bytového zákona, promyšleného tentokrát do detailů. Současný katastrofální nedostatek bytů nevyřeší neexistující trh s nimi (jeho dosavadní náznaky se spíše podobají nehorázně šmelině v úzké vrstvě těch nejméně potřebných, protože finanční situace většiny obyvatel neumožňuje investovat vysoké částky do bydlení). Snaha co nejrychleji zbohatnout vede nové majitele k tomu, že byty pronajímají na kanceláře, přízemní prostory včetně nebytových na "shopy". Z prodejen, které sloužily zásobování obyvatel, se stávají prodejny starožitností a skla, směnárny, butiky a bary, případně dokonce zejí dlouhé měsíce prázdnotou, snad proto, že majitel čeká na lukrativní nabídku v markách či dolarech. Kdyby takto vyhlížel stav jen v místech "turistických tahů", dalo by se to na čas omluvit; počkat, až tři prodejny s tímž artiklem zkrachují a vrátí se tam drogerie, mlékárna a prodejna knih, které tu kdysi byly. Ukazuje se však, že v mnoha případech je i tato naděje lichá.

Tato přezíravost k životu řadových obyvatel města, od nezbytného zásobování běžnými potravinami a potřebami po jejich bydlení, nesouvisí jen s restitučními. Stejně jako do počínání velmi mnohých oprávněných osob tak i do jednání mnohých podnikatelů pronikl s velkou silou vlčí, amorální prvek naprosté bezohlednosti vůči všem, u nichž lze důvodně předpokládat slabý nebo vůbec žádný odpor.

Silní, t.j. dostatečně majetní a draví, mají zelenou. Hovoří-li Jan Bouzek o supech, není v tom nadsázka. Chyba označení je snad v tom, že sup je pták v přírodě užitečný, stejně jako v ní plní nezastupitelnou roli vlci a hyeny. Jejich lidské období se dostalo posvěcení ignorováním původu peněz, které mohli vložit do podnikání, jejich nerozlišením na čisté a špinavé. Příchuť odporného paradoxu dává mnoha případům to, že mezi těmito moderními dravci jsou i bývalí členové strany, kteří nahrabali za minulého režimu dostatečná konta k podnikání ve velkém, navíc jsou propojeni sítí konexí a mafiánských praktik. Nepřipadá mi vůbec demokratické, jestliže rodina člověka postižená minulým režimem a zápasící i dnes o skromné přežití musí čelit bezohlednému nátlaku novopečeního majitele čtyř činžáků, který si usmyslil zřídit pod jejich bytem kasino. Zamrazilo mne při vyslechnutí poznámky, že "ti věchti se měli už dávno z centra vystěhovat někam ven a nezaclánět!". Svaz na ochranu nájemníků (SON) by mohl dodat velice konkrétní příklady nových křivd.

Neshledávám argumenty proti restitučním, aniž bych vzala v úvahu argumenty protistrany: těch, kterým byl vrácen značně zchátralý objekt, jehož opravy nepořídí z nízkého nájemného. Těch, kterým byl vrácen dům a nemohou v něm ani okamžitě získat byt pro rodiny svých dětí, protože je plně obsazený. Od těch těžko můžeme požadovat citlivý přístup ke spoluobčanům, stejně bídne situovaným, když jsme jej nedokázali právně vynutit od předrevolučních milionářů.

Vím, zákon nemůže rozlišit detaily a Demokratický klub nemůže suplovat roli ochránce všech bezbranných a ukřivděných. Jedno by však mělo být jasné: ekonomiku nelze stavět nad morálku a zřízení, které chce být demokratické, musí hledat cesty, jak zabránit nově vznikajícím křivdám v jejich zárodku.

Restituční se netýkají jen objektů; Bouzek se dotknul i této problematiky na příkladu dědiců Vincence Kramáře. Ty tam jsou doby povědomí o kulturním bohatství vlasti, které je společným, nezcizitelným majetkem všech, kdy si zámožní mecenáši stejně jako chudšasové pokládali za čest, že i oni mohli k jeho rozmnožení přispět. Když teď doslova ztrácíme čas shledáváním dokladů o tom, že to či ono bylo pro Národní muzeum získáno řádnou koupí, odkazem nebo darem, běží mi před očima řádky záznamu o lahvičce z Pompejí, s níž přispěla do muzea Božena Němcová, o odkazu památek na Havlíčka Borovského, které daroval nezáměrný pražský švec; desítky a stovky jmen i bezejmenní dárci, sběratelé, jako byl bibliofil Bohuslav Dušek, prokurista Živnostenské banky, "sběratel krásy", který všechny nashromážděné poklady, do nichž vložil veškeré své jmění, věnoval Národnímu muzeu a jeho prostřednictvím celému národu a společnosti. Hluboce se skláním před nimi a zároveň mi je nevýslovně smutno ze všech, kteří teď vztahují ruce ve snaze rozchvátit a "bouchnout, střelit", nejlépe za valuty, kamkoli vyvézt to, o čem se domnívají, že by mohli vyrvat zpět, spoléhající na to, že archivy mohou mít své mezery. Větší-

nou nemají; jenže i archivy dnes, díky restitucím, bojují o prostou existenci.

Nesouhlasím s přísným kritikem Jana Bouzka. Příspěvek nás bezděky přiměje k zamyšlení, jak hluboce upadla morálka v této společnosti, jak dramaticky se změnila hodnotová škála a kolik úsilí bude třeba vyvinout, aby se všeprostopujícím trhem ještě víc nezdeformovala.

Alena Šubrtová

Otevřený dopis panu Janu Stránskému
autoru článku "Ad: Zamyšlení o restitucích"

Vážený pane,

považuji za svou povinnost odpovědět na Váš článek v Dk-Dialogu 3/1993, str. 3-4, reagující na můj příspěvek v minulém čísle. Jsem rád, že vzbudil diskusi: o to mi šlo. Nebude Vás předem klasifikovat - jako Vy mne za komunistu, kterým jsem nikdy nebyl - takového způsobu jsem si užil dost v době, kdy odlišný názor byl považován za výraz činnosti agentů CIA. Máte ovšem patrně v dějinách této země mezeru oněch dvaceti let, kdy jste žil mimo ni.

Restituce se bohužel už dávno ve své většině netýkají osob, které by měly schopnost majetek spravovat, a všude jinde by tak starý majetek byl dědickými a jinými daněmi už velmi ztenčen, kdyby se mezitím nerozmnožil dalším úspěšným hospodařením. Konfiskace majetku bez náhrady jistě mezinárodní právo odsuzuje, ale udály se v dějinách mnohokrát a byly jako fait accompli, následek válečných či revolučních událostí mnohokrát akceptovány: po padesáti letech představuje tzv. vracení, obvykle někomu zcela jinému, než komu byl majetek zkonfiskován, novou konfiskaci. Private ostatně znamená latinsky krást a res publica měla vždy v demokratickém řádu přednost před res privata. Poválečná znárodnění byla se všemi státy kromě Německa už určitými kompenzacemi vyrovnána: snad se to podaří i zde, když reparační požadavky válečných náhrad obdobné jiným zemím Německem vyplaceným se zhruba rovnají tehdy zkonfiskovanému majetku.

Soustavné zpochybňování právní stability vznášením nových nároků, úprav, novelizací, které se opět ukazují jako omyly, vytváří právní nejistotu (bohužel procházející celým našim současným právním řádem), která vadí zahraničním investorům daleko víc než problém, zda někdo dostane dům po pratetě jako odměnu za to, že prateta jeho věnováním státu utrpěla. Pro mladé lidi představují ostatně padesát let staré události něco jako třicetiletá válka či opatření Josefa II. Pokud přece jen část uměle vytvořených vlastníků bude umět rozumně hospodařit, snad z nich vyrostou i podnikatelé, kteří budou společnosti k užitku, ale zatím ve své většině spíš ekonomický rozvoj brzdí tím, že nájmy a rentami ztěžují podnikání druhým, aniž by k vytvoření hodnot, které spravují, sami přispívali. Úspěšní podnikatelé v rozumném světě se vyšvihují svými schopnostmi, nikoli tím, že jim něco najednou spadne do klína. Co se už s restitucemi stalo, je také fait accompli, ale snad se už zmatek nebude alespoň rozšiřovat:

Nezbytná rovnováha mezi ekonomickým, právním a duchovním řá-

dem společnosti a její harmonický rozvoj se nevytvoří tím, že z jednoho extrému přeběhneme ke druhému a jedno zlo nahradíme druhým, jednu závaznou ideologii jinou. Ve Švédsku či Holandsku až přílišné sociální ohledy vytvořily vrstvu parazitů, ale druhým extrémem je náš současný kapitalismus typu Divokého západu. Jak Clinton, tak opatrný odvrát od thatcherismu v Británii by nám měl být varováním, že sociální otázka je kardinální otázkou našeho století: právě její neřešení zrodilo komunismus, a pokud bude dnes u nás ignorována, může opět dojít k obdobnému zvratu. Spoustu věcí si můžeme odříci, ale bydlet někde musí každý.

Na rozdíl od Vás považuji zemědělské reformy, které v minulém a tomto století predisponovaly půdu od těch, kdo na ní jen parazitovali pronájemem, za oprávněné (dnes to navrhuje i Majorova vláda ve Velké Británii), stejně jako řešení problémů dědictví obdobně jako u autorských práv či podstatným zdaněním. Subvence za neobdělávání půdy zůstávají subvencemi, i když jdou samozřejmě nesprávným směrem: spíše si zaslouží subvence nové směry biologického zemědělství, produkující vedle zdravých potravin, které lidskému zdraví prospívají (neškodí jako velká část současných), také regenerované životní prostředí, jehož ničením si všichni podřezáváme větev, na které sedíme (v tom náš současný divoký kapitalismus postupuje skoro stejně jako předtím komunisté): management krajiny je stejně důležitým úkolem zemědělství jako produkce potravin. Každé rozumné zemi jde dále o zajištění soběstačnosti v základních potravinách, jednak z toho důvodu, že mezinárodní obchodní systém by mohl projít novou krizí a zemědělskou činnost nelze obnovit z roku na rok, jednak proto, že velký dovoz potravin zhoršuje obchodní bilanci té které země. Dalším důvodem je úsilí o zachování venkovského osídlení, bez kterého by kulturní evropská krajina zanikla.

V ekonomické sféře vůbec je už důležitější úloha manažerů než té skupiny vlastníků, kteří sami své podniky nevedou, nepracují v nich. Takoví společnosti rozhodně mnoho nepřinesou, jak se snažíte tvrdit, stejně jako jen málokdy společnosti prospějí spekulanti, pohybující se podél hranic zákonnosti. Úspěchy japonského hospodářství přesvědčily už mnohé, že spolupráce ve výrobní (i spotřební) sféře je úspěšnější než boj všech proti všem, který je nákladnější pro životní prostředí i pro spotřebitele, jenž dostává výrobky zdražené reklamou a tzv. výrobou pro spotřebu, kdy se zvyšuje poptávka po věcech nepotřebných i vyrobených tak, aby se brzy rozbily a bylo je nutno je nahradit novými: to je mrhání přírodními zdroji, energií, prací i penězi.

Obávám se, že zastánci novokonzervatismu, ke kterým se vy ve Vašem článku přikláníte, mohou představovat pro další vývoj lidstva podobné nebezpečí jako předchozí falešní proroci našeho století, ať už to byli fašisté, bolševici, náboženské fundamentalismy typu Chomejního či další. Vzít osud do svých rukou se musíme naučit všichni, i jak nést za něj svou vlastní odpovědnost, a měli bychom jistě usilovat o to, aby staří vlci z dob komunismu nám dále nevládli, jak to leckde činí, často s pomocí nových vlků, se kterými se spojili; ale toho cíle nedosáhneme zaváděním hypertrofované hospodářské (a posléze i právní) džungle, kde každý je každému vlkem, a budeme-li navíc vydávat ještě tento systém za ctnost.

Jan Bouzek